

LUND UNIVERSITY

Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning

Kjellberg, Anders

Published in:
Medlingsinstitutets årsrapport 2018

2019

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kjellberg, A. (2019). Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning. I B. Andersson (Red.), *Medlingsinstitutets årsrapport 2018: Avtalsrörelsen och lönebildningen 2018* (s. 201-211). Medlingsinstitutet.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Avtalsrörelsen och lönebildningen 2018

Medlingsinstitutets årsrapport

Medlingsinstitutet
Swedish National Mediation Office

Medlingsinstitutet

Box 1236

111 82 Stockholm

Telefon: 08-545 292 40

Webbplats: www.mi.se

Avtalsrörelsen och lönebildningen

År 2018

Medlingsinstitutets årsrapport

Grafiskt produktionsstöd: Forma Viva, Linköping

Tryck: Lenanders Grafiska, Kalmar 2019

Omslagsfoton: Mark Olson, Forma Viva, Linköping

ISSN 1650-8823

Medlingsinstitutet

Medlingsinstitutet är en myndighet under Arbetsmarknadsdepartementet och har tre huvuduppgifter:

- ... att verka för en väl fungerande lönebildning.
- ... att ansvara för medling i arbetskonflikter.
- ... att vara statistikansvarig myndighet för den officiella lönestatistiken.

Medlingsinstitutet publicerar varje år en rapport om avtalsrörelsen och lönebildningen. Detta är den artonde rapporten, den första publicerades i februari 2002.

Förord

År 2018 var ett mellanår på arbetsmarknaden. Det största avtalsområde där förhandlingar fördes var lärarnas. Det krävdes en långdragen medling, men avtalet blev klart utan stridsåtgärder. Därmed blev förbundsförhandlingarna 2018 helt fria från stridsåtgärder och året det fredligaste sedan Medlingsinstitutet inrättades.

Även år 2019 blir ett år med få förbundsförhandlingar, men tyvärr står det redan klart att det inte blir lika fredligt som det gångna året. Konflikten i hamnarna kommer att sätta spår inte bara i statistiken utan också på många andra sätt.

Även om antalet förhandlingar är begränsat kommer år 2019 att präglas av förberedelser för den kommande stora avtalsrörelsen 2020 som berör nästan tre miljoner anställda. Min förhoppning – och förvisning – i det sammanhanget är att parterna med gemensamma ansträngningar och konstruktiva förhandlingar värnar arbetsfred och en väl fungerande lönebildning. Och om förhandlingar kör fast finns Medlingsinstitutets erfarna medlare alltid till hands.

Detta är Medlingsinstitutets 18:e årsrapport och ambitionen nu, liksom tidigare, är att ge en bild av arbetsmarknaden i stort med utgångspunkt från det gångna året och att ge ett kvalificerat underlag för riksdag och regering liksom för arbetsmarknadens parter och alla andra intresserade.

Vårt uppdrag är bland annat att verka för ”en väl fungerande lönebildning” och hur lönebildningen fungerat år 2018 belyser vi på olika sätt i denna rapport. Vi analyserar också kopplingen mellan lönebildning och samhällsekonomi även i ett något längre perspektiv än bara det senaste året.

Stockholm i februari 2019

Carina Gunnarsson

Generaldirektör

Redaktör för årsrapporten är Bosse Andersson. För texterna står John Ekberg, Per Ewaldsson, Valter Hultén, Petter Hällberg och Christian Kjellström. Kapitel 19 om parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning har skrivits av professor Anders Kjellberg.

18. Parternas organisationsgrad och kollektivavtalens utbredning¹

Andelen anställda som omfattas av kollektivavtal ligger sedan flera år på omkring 90 procent. Nästan lika hög är organisationsgraden bland arbetsgivarna om man mäter den som andelen anställda på arbetsmarknaden med en arbetsgivare som är med i en arbetsgivarorganisation. Den fackliga organisationsgraden har stabiliserats på närmare 70 procent, men med ökade skillnader mellan tjänstemän och arbetare. Fyra av tio privatanställda arbetare är i dag utan fackligt medlemskap.

Kollektivavtalen har en central roll i den svenska arbetsmarknadsmodellen. Nästan nio av tio anställda i Sverige omfattas av kollektivavtal trots frånvaron av lagstiftning om allmängiltigförklaring av kollektivavtal. Avgörande för kollektivavtalens starka ställning i Sverige är att både anställda och arbetsgivare i betydande utsträckning är organiserade.

Den fackliga organisationsgraden har minskat sedan 1990-talets mitt, men Sverige tillhör fortfarande en grupp av nordiska länder som har den högsta fackanslutningen i världen. Sedan 2009 har det fackliga medlemsras som inträffade under de närmast föregående åren planat ut. I dag är närmare 70 procent av de anställda i Sverige medlemmar i en facklig organisation, i Danmark och Finland omkring 65 procent. Även om den genomsnittliga organisationsgraden under senare år inte förändrats särskilt mycket i Sverige (70 procent 2011–2014, 69 procent 2015–2017) kan en tydlig skillnad konstateras mellan arbetare och tjänstemän. Den nedåtgående trend i andelen fackligt anslutna som förekommer hos arbetarna uteblev under åren 2009–2016 hos tjänstemännen bland vilka i stället en mindre uppgång inträffade. Under 2017 sjönk dock både arbetarnas och tjänstemännens organisationsgrad. Preliminära siffror för 2018 tyder på att denna tendens håller i sig.

Av stor betydelse för kollektivavtalens täckningsgrad är hur väl organiserade arbetsgivarna är. Till skillnad från de fackliga organisationerna har arbetsgivarorganisationerna inte tappat mark de senaste tjugo åren om man som mått använder andelen anställda på hela arbetsmarknaden i företag som är anslutna till en arbetsgivarorganisation.

Sverige avviker här markant från till exempel Tyskland, där såväl arbetsgivarnas organisationsgrad som kollektivavtalens utbredning och den fackliga anslutningen minskat under en längre tidsperiod.

18.1 Kollektivavtalens täckningsgrad²

En beräkning avseende 2017 visar att 89 procent av de anställda i åldern 16–64 år omfattades av kollektivavtal (inklusive så kallade hängavtal), se **tabell 18.1A**. Det var praktiskt taget detsamma som under de nio föregående åren. Om man ser till de

1 Kapitlet har författats av Anders Kjellberg, professor i sociologi vid Lunds universitet. Det har tillkommit i anslutning till forskningsprojektet "Collective Bargaining in Europe" (Etui, Bryssel).

2 För en närmare redogörelse av hur beräkningar gjorts se Anders Kjellberg: "Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund" Lunds universitet 2018 respektive 2019.

senaste tjugo åren råder en påfallande stabilitet även om kollektivavtalens täckningsgrad under perioden 1995–2005 var något högre.

Inom privat sektor omfattade kollektivavtalen 2008–2017 cirka 83–85 procent av de anställda jämfört med cirka 90 procent 1995–2005, men flera brott i tidsserien gör att man inte bör dra alltför långtgående slutsatser. Inom offentlig sektor täcks samtliga anställda av kollektivavtal.

Av beräkningar baserade på antalet anställda i åldersgruppen 15–74 år framgår att kollektivavtalens täckningsgrad inom privat sektor var 82 procent 2017, vilket är ungefär detsamma som 2010–2016 (**tabell 18.1B**). För arbetsmarknaden i sin helhet³ var andelen anställda med kollektivavtal 88 procent, vilket är ungefär samma nivå som under perioden 2008–2016.

Tabell 18.1A Andel anställda, i procent, som täcks av kollektivavtal⁴

Ålder 16–64 år

Sektor	1995	2005	2007:1	2007:2	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Privat	90	89	86	/ 82	/ 84	85	84	84	85	84	85	85	84	/ 83
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	94	93	91	/ 88	/ 90	90	89	89	90	89	90	90	90	/ 89

Källa: Anders Kjellberg, Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund, Sociologiska institutionen Lunds universitet (2019).

Tabell 18.1B Andel anställda, i procent, som täcks av kollektivavtal

Ålder 15–74 år

Sektor	2007:2	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Privat	81	/84	85	83	83	84	83	83	83	83	/ 82
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	87	/89	90	89	88	89	88	89	89	89	/ 88

Källa: Anders Kjellberg, Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund, Sociologiska institutionen Lunds universitet (2019).

För sjunde gången har beräkningar gjorts av kollektivavtalens täckningsgrad fördelat på arbetare och tjänstemän (**tabell 18.2**). Inom privat sektor omfattas en klart lägre andel av tjänstemännen (72 procent 2017) än av arbetarna (98 procent) av kollektivavtal, med reservation för en viss osäkerhet hos dessa beräkningar. Av betydelse är att hängavtal inte är lika vanliga bland tjänstemän (cirka 24 000 individer

3 Privat + offentlig sektor 15–74 år.

4 Anmärkning: / markerar brott i serie till följd av förändrad beräkningsmetod. Flera brott förekommer i tabellerna 18.A och 18.B. Åren 1995, 2005 och 2007:1 har hängavtalens omfattning bland arbetare beräknats utifrån Foras statistik över lönesummor och 2007:2–2016 med hjälp av proportionen mellan antalet arbetare i företag som endast har hängavtal och antalet arbetare i företag med reguljära kollektivavtal. Den mellan 2007:2 och 2008 förhöjda täckningsgraden avspeglar införandet av ett nytt datasystem hos Svenskt Näringsliv, vilket resulterade i ett klart högre rapporterat antal anställda i medlemsföretagen än under de föregående åren. För år 2017 baseras antalet arbetare och tjänstemän under hängavtal på uppgifter från de fackliga organisationerna och när det gäller Byggnadsarbetareförbundet även på statistik från arbetsgivarorganisationerna inom byggsektorn. Antalet anställda under hängavtal har fått genom att med hjälp av den fackliga organisationsgraden inom industri-, tjänste- och byggsektorerna inkludera även dem som inte tillhör en fackförening.

2017) som bland arbetare (cirka 96 000 individer)⁵. Uppgifterna om hängavtalens omfattning bör betraktas med ganska stor försiktighet eftersom en del tjänstemannafack saknar uppgifter om hur många medlemmar som berörs av sådana avtal. För det andra rymmer LO-förbunden en del tjänstemän som i vissa arbetsgivarorganisationers statistik klassificeras som arbetare. Å andra sidan förekommer det att arbetare under medarbetaravtal inte klassificeras som arbetare. Sammantaget innebär detta att kollektivavtalens täckningsgrad sannolikt underskattas bland tjänstemännen och överskattas bland arbetarna. Som framgår av tabell 18.2 är skillnaden mellan arbetare och tjänstemän mindre vad gäller andelen som omfattas av reguljära kollektivavtal inom privat sektor: 90 respektive 71 procent 2017.

Tabell 18.2 Andel arbetare och tjänstemän 16–64 år, i procent, som täcks av kollektivavtal 2011–2017

Kategori	Privat sektor	- därav		Offentlig sektor	Alla sektorer
		Hängavtal	Övriga avtal		
2011					
Arbetare	90	11	79	100	92
Tjänstemän	78	2	76	100	86
Alla	84	6	77	100	89
2012					
Arbetare	94	11	83	100	95
Tjänstemän	78	2	76	100	86
Alla	85	6	78	100	90
2013					
Arbetare	94	12	83	100	96
Tjänstemän	77	1	75	100	85
Alla	84	6	78	100	89
2014					
Arbetare	94	9	85	100	95
Tjänstemän	77	1	76	100	86
Alla	85	5	80	100	90
2015					
Arbetare	96	9	87	100	97
Tjänstemän	75	1	74	100	85
Alla	85	5	80	100	90
2016					
Arbetare	98	10	87	100	98
Tjänstemän	74	1	73	100	86
Alla	84	5	79	100	90
2017					
Arbetare	98	8	90	100	98
Tjänstemän	72	1	71	100	83
Alla	83	4	79	100	89

Anmärkning: Avrundningar medför i vissa fall att summan av hängavtal och övriga avtal inte alltid är lika med kollektivavtalens täckningsgrad i privat sektor.

Källa: se tabell 18.1.

5 Till de sammanlagt cirka 119 600 individerna under hängavtal 2017 (95 900 arbetare och 23 700 tjänstemän) tillkommer under reguljära kollektivavtal 2 341 400 individer i privat sektor och 1 413 300 i offentlig sektor eller totalt 3 874 300 individer (16–64 år inklusive hängavtal). I åldern 15–74 år blir motsvarande summa 3 943 800 individer. Antalet anställda i Sverige (privat + offentlig sektor) enligt AKU 4:e kvartalet 2017 var 4 367 800 (16–64 år) respektive 4 495 400 (15–74 år). Folkbokförda i Sverige som arbetar utomlands ingår inte i dessa siffror. För en närmare redogörelse av hur beräkningar gjorts se Anders Kjellberg: "Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund" Lunds universitet 2018 respektive 2019.

Enligt tabell 18.2 ökade andelen arbetare under kollektivavtal inom privat sektor med åtta procentenheter mellan 2011 och 2017. Mycket talar för att detta ger en starkt överdriven bild av utvecklingen och avspeglar svårigheterna att beräkna kollektivavtalens omfattning för arbetare och tjänstemän separat. Det förefaller mindre sannolikt att hela 98 procent av de privatanställda arbetarna 2017 omfattades av kollektivavtal (inklusive hängavtal).

En uppskattning som ger en alternativ uppfattning om kollektivavtalstäckningen hos privatanställda arbetare och tjänstemän kan göras med hjälp av uppgifter från SCB. Antalet tjänstemän som i privat sektor var organiserade i ett LO-förbund år 2017 översteg antalet arbetare i TCO- och Sacoförbunden med 22 000 individer (exklusive studerandemedlemmar som deltidsarbetar i LO-yrken). Det motsvarar drygt 3 procent av LO-medlemmarna i privat sektor. Om samma proportion tillämpas vid beräkningen av kollektivavtalens täckningsgrad bland tjänstemän och motsvarande nedskrivning görs av antalet individer som omfattas av reguljära avtal och hängavtal på arbetsidan blir resultatet att 75 procent av tjänstemännen i privat sektor år 2017 täcktes av kollektivavtal och 95 procent av arbetarna (**tabell 18.3**). Det blir med andra ord en klart mindre skillnad mellan privatanställda tjänstemän och arbetare än de 72 procent respektive 98 procent som anges i tabell 18.2.

Tabell 18.3 Andel arbetare och tjänstemän 16–64 år, i procent, som täcks av kollektivavtal 2014–2017 (justerade tal)

Kategori	Privat sektor	- därav		Offentlig sektor	Alla sektorer
		Hängavtal	Övriga avtal		
2014					
Arbetare	92	9	83	100	94
Tjänstemän	79	2	78	100	87
Alla	85	5	80	100	90
2015					
Arbetare	93	9	84	100	94
Tjänstemän	78	2	77	100	86
Alla	85	5	80	100	90
2016					
Arbetare	95	10	85	100	96
Tjänstemän	76	2	74	100	87
Alla	84	5	79	100	90
2017					
Arbetare	95	7	88	100	96
Tjänstemän	75	2	73	100	84
Alla	83	4	79	100	89

Anmärkning: Avrundningar medför i vissa fall att summan av hängavtal och övriga avtal inte alltid är lika med kollektivavtalens täckningsgrad i privat sektor.

Källa: se tabell 18.1 samt beräkningar utifrån statistik framtagen av SCB.

De tjugo procentenheters differens mellan arbetare och tjänstemän som redovisas i tabell 18.3 inom privat sektor avseende kollektivavtalens täckningsgrad 2017 krymper till tolv enheter när även offentlig sektor inkluderas. Det beror på att en högre andel av tjänstemännen jämfört med arbetarna är offentliganställda (nästan fyra av tio tjänstemän, men bara knappt var fjärde arbetare 2017). Följaktligen får den 100-procentiga täckningsgraden inom offentlig sektor störst genomslag hos tjänstemännen.

18.2 Fack och arbetsgivare: utveckling av organisationsgraden⁶

Den fackliga organisationsgraden har gått ned sedan 1990-talets mitt (**tabell 18.4**). Under åren 2007 och 2008 var nedgången så kraftig att man kan tala om ett medlemsras. Bland privatanställda sjönk den fackliga organisationsgraden mellan 2006 och 2008 från 71 till 65 procent (årsgenomsnitt). Även den totala fackanslutningen sjönk med sex procentenheter eller från 77 procent 2006 till 71 procent 2008. Därefter har en stabilisering ägt rum. Ur ett internationellt perspektiv är organisationsgraden fortfarande mycket hög i Sverige.

Till skillnad från den fackliga anslutningen har arbetsgivarnas organisationsgrad varit relativt stabil de senaste tjugo åren, om man som mått använder andelen anställda i företag och verksamheter som är anslutna till en arbetsgivarorganisation.⁷ En konsekvens är att arbetsgivarnas organisationsgrad i både privat sektor och totalt sett numera är avsevärt högre än den fackliga organisationsgraden. År 2017 arbetade 82 procent av alla privatanställda i företag som var anslutna till en arbetsgivarorganisation.⁸ Andelen fackligt anslutna i privat sektor var samma år 64 procent. År 2000 låg den fackliga organisationsgraden bland privatanställda på ungefär samma nivå som arbetsgivarnas organisationsgrad i privat sektor (74 respektive 75 procent). Även på arbetsmarknaden i dess helhet var organisationsgraden år 2000 nästan densamma hos facken (81 procent) och arbetsgivarna (83 procent), men därefter har en betydande olikhet uppstått. År 2017 var organisationsgraden för arbetsgivarna 19 procentenheter högre än för de anställda. Fackmedlemmarna utgjorde detta år 69 procent av alla anställda medan de till en arbetsgivarorganisation anslutna företagen och verksamheterna omfattade 88 procent av samtliga anställda.

6 För en närmare redogörelse av hur beräkningar gjorts se Anders Kjellberg: "Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund" Lunds universitet 2018.

7 Ett alternativt sätt att beräkna arbetsgivarnas organisationsgrad i privat sektor är att dividera antalet medlemmar i arbetsgivarorganisationer med antalet företag i privat sektor som i SCB:s företagsregister har minst en anställd. Eftersom det i aktiebolag med endast en anställd i regel är ägaren själv som är den anställda finns det anledning att exkludera dessa företag, som i november 2017 svarade för 104 300 av de totalt 324 800 företagen med minst en anställd. Genom att dividera de 65 600 organiserade företagen med anställda år 2017 med de totalt 220 500 arbetsgivarna (324 800 minus 104 300) fås en organisationsgrad på 30 procent. Eftersom ägaren inte alltid är den anställda i aktiebolag med en anställd är den verkliga organisationsgraden lägre än 30 procent (om antalet aktiebolag med endast en anställd och där ägaren inte är denne varit känt hade inte så många som 104 300 företag subtraheras från de 324 800 företagen med minst en anställd). Att arbetsgivarnas organisationsgrad ändå ligger omkring 30 procent antyds av den intervjuundersökning som Företagarna gjort i samarbete med Novus avseende år 2015. Utifrån det material som då samlades in har de mindre företagens (1-49 anställda) organisationsgrad beräknats till 28 procent år 2015 – se Anders Kjellberg Kollektivavtalens täckningsgrad samt organisationsgraden hos arbetsgivarförbund och fackförbund, Lunds universitet 2018 (innehåller också en redovisning av arbetsgivarnas organisationsgrad per bransch). Eftersom företagen med 1-49 anställda svarar för så mycket som 98 procent av alla företag bör siffran 28 procent ge en uppfattning också om arbetsgivarnas organisationsgrad inom hela den privata sektorn.

8 Om i stället anställda 15-74 år används blir arbetsgivarnas organisationsgrad inom privat sektor 76 procent 2007, 80 procent 2008, 81 procent 2009, 80 procent 2010, 79 procent 2011, 80 procent 2012, 79 procent 2013, 81 procent 2014 och 2015 samt 80 procent 2016 och 2017. Motsvarande tal för privat och offentlig sektor sammantaget blir 84 procent 2007, 87 procent 2008, 87 procent 2009, 86 procent åren 2010-2013, 87 procent 2014, 2015 och 2016 samt 86 procent 2017.

Tabell 18.4 Andel anställda i procent som täcks av arbetsgivarorganisationer respektive tillhör fackföreningar

	Facklig organisationsgrad														
Sektor	1993	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Privat	78	74	72	71	68	65	65	65	65	65	65	64	64	64	64
Offentlig	94	92	89	88	86	84	84	85	83	83	83	82	81	80	79
Alla	85	81	78	77	73	71	71	71	70	70	70	70	69	69	69
	Andel anställda hos arbetsgivare anslutna till arbetsgivarorganisationer														
Sektor	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Privat	77	75	78	77	77	/ 80	81	80	80	81	80	82	82	82	82
Offentlig	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Alla	86	83	86	85	84	/ 87	88	87	86	87	87	88	88	88	88

Anmärkning: Angående brottet mellan 2007 och 2008 i arbetsgivarnas organisationsgrad, se anmärkning under tabell 18.1.

Källa: se tabell 18.1.

Andelen fackligt anslutna anställda har sjunkit sedan mitten av 1990-talet och allra mest bland de unga (**tabell 18.5**). Sedan 2010 har nedgången dock huvudsakligen varit koncentrerad till de medelålders och äldre medan en viss återhämtning skett i åldern 16–24 år och i viss mån också bland 25–29-åringar, i det senare fallet efter en nedgång mellan 2010 och 2012.

Tabell 18.5 Facklig organisationsgrad 2006–2018

Ålder	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Kv 1-3 2017	Kv 1-3 2018	2006–2017	2017-2018
16–24 år	46	40	36	35	34	34	36	36	35	35	36	37	36	36	-9	*
25–29 år	68	64	61	59	60	58	57	58	58	59	59	59	59	58	-9	-1
Summa 16–29 år	58	53	49	48	48	47	47	47	47	48	49	49	49	48	-9	-1
30–44 år	77	74	72	72	73	72	71	71	71	70	70	69	69	67	-8	-2
45–64 år	85	82	81	80	80	80	80	80	80	79	79	78	78	77	-7	-1
Summa 16–64 år	77	73	71	71	71	70	70	70	70	69	69	69	69	67	-8	-2

* Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2017 avviker från årsgenomsnittet 2017.

Anmärkning: Anställda årsgenomsnitt för åren 2006–2017 samt genomsnittet för kvartalen 1–3 åren 2017 och 2018 (AKU, SCB). Heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna exkluderade.

Källa: Se tabell 18.1

18.3 Olika utveckling av organisationsgraden

Tre av fyra anställda i åldern 16–24 år har i dag ett arbetaryrke. Många av dem finns i de privata tjänstenäringarna där den fackliga organisationsgraden är lägre än i industrin och den offentliga sektorn (**tabell 18.6A**). Därtill kommer att det fackliga medlemsraset bland arbetare var betydligt kraftigare i dessa näringar (minus åtta procentenheter mellan 2006 och 2008) än inom industrin (minus tre enheter) eller offentlig sektor (minus fyra enheter). Mellan 2006 och 2008 sjönk andelen fackligt anslutna arbetare från 77 till 71 procent. Till skillnad från bland tjänstemännen fortsatte nedgången bland arbetarna: till 70 procent 2009, 69 procent 2010, 67 procent 2011–2012, 66 procent 2013, 64 procent 2014, 63 procent 2015, 62 procent 2016, 61 procent 2017 och enligt preliminära siffror 60 procent 2018. Tvärtom steg andelen fackligt anslutna tjänstemän från 72 procent 2009 till 73 procent 2010–2013 och 74 procent 2014–2016, varefter en nedgång skett till 73 procent 2017 och preliminärt 72 procent 2018. Den genomsnittliga organisationsgraden för anställda (arbetare och tjänstemän) sjönk mellan 2014 och 2015 från 70 till 69 procent där

den fortfarande låg kvar 2016–2017. Enligt preliminära siffror för 2018 är den nere på 67 procent⁹.

Sedan 2006 har andelen fackligt anslutna privatanställda gått ned avsevärt mer bland arbetare än bland tjänstemän. Det har skett en återhämtning i tjänstemännens anslutningsgrad (minus sjutton procentenheter respektive minus fem enheter vid en jämförelse mellan 2006 och 2018) och som följd av detta är tjänstemännens organisationsgrad inom privat sektor i dag högre än arbetarnas (67 respektive 57 procent enligt preliminära siffror) medan det var tvärtom år 2006 (69 respektive 74 procent). Om heltidsstuderande som arbetar vid sidan av studierna inkluderas blir arbetarnas organisationsgrad inom privat sektor 55 procent 2017 (årsgenomsnitt). Räknet på detta sätt var således drygt fyra av tio privatanställda arbetare inte fackligt anslutna 2017.

Tabell 18.6A Facklig organisationsgrad för arbetare per bransch och sektor 2006–2018¹⁰

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Kv 1-3 2017	Kv 1-3 2018	2006–2017	2017–2018
Industri m.m.	84	81	81	81	79	78	78	77	76	76	75	74	74	73	-10	-1
Bygg- verksamhet	81	77	73	73	71	69	69	68	67	65	66	64	64	62	-17	-2
Parti- och detaljhandel	64	61	57	56	57	56	56	56	53	52	54	53	53	51	-11	-2
Övrig privat service	67	62	58	57	57	55	55	54	54	51	50	49	49	48	-18	-1
därav hotell & restaurang	52	47	40	36	36	33	32	30	29	28	28	27	26	30	-25	*
Summa privat service	66	62	58	56	57	55	55	54	53	51	51	51	50	49	-15	*
Summa privat sektor	74	70	67	66	65	64	63	62	61	59	59	58	58	57	-16	-1
Offentlig sektor	87	85	83	82	83	80	80	79	77	77	74	72	71	70	-15	*
Samtliga arbetare	77	74	71	70	69	67	67	66	64	63	62	61	61	60	-16	-1

* Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2017 avviker från årsgenomsnittet 2017.

Källa: Se tabell 18.1

9 För 2018 föreligger vid tidpunkten för denna sammanställning (januari 2019) inga uppgifter om årsgenomsnittet för fackligt anslutna. För att ändå få en bild av utvecklingen har den genomsnittliga organisationsgraden för de tre första kvartalen 2017 respektive 2018 tagits fram (tabellerna 18.5 och 18.6).

10 Anställda 16–64 år årsgenomsnitt för åren 2006–2017 samt genomsnittet för kvartalen 1–3 åren 2017 och 2018. Heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna exkluderades. Industri m.m., byggverksamhet samt parti- och detaljhandel avser privat sektor. Industri m.m. inkluderar jord- och skogsbruk, mineralutvinning, elproduktion m.m. Näringsgrensindelning åren 2006–2008 enligt SNI 2002, åren 2009–2018 enligt SNI 2007. Om heltidsstuderande som arbetar deltid inkluderas blir den genomsnittliga organisationsgraden för anställda 67 procent 2017 (årsgenomsnitt) i stället för 69 procent. Lägst andel fackligt anslutna kan då konstateras för arbetare inom hotell- och restaurangbranschen med 24 procent 2017 mot 27 procent då heltidsstuderande exkluderas. Branschen kännetecknas av att många studerande arbetar där vid sidan om studierna. Med deltidsanställda heltidsstuderande inkluderade var arbetarnas organisationsgrad 2017 (årsgenomsnitt) 59 procent (55 procent i privat sektor) och tjänstemännens 72 procent (67 procent i privat sektor).

Tabell 18.6B Facklig organisationsgrad för tjänstemän per bransch och sektor 2006–2018

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Kv 1-3 2017	Kv 1-3 2018	2006– 2017	2017– 2018
Industri m.m.	80	76	75	76	77	78	79	80	79	80	80	79	80	78	-1	*
Bygg- verksamhet	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**	**
Parti- och detaljhandel	62	59	56	58	61	59	60	61	63	64	66	64	65	65	+2	*
Övrig privat service	66	63	61	63	63	64	65	65	66	66	67	66	66	64	0	-2
Summa privat service	65	62	60	62	63	63	64	65	65	66	67	66	66	64	+1	-2
Summa privat sektor	69	65	63	65	65	65	67	67	68	68	69	68	68	67	-1	-1
Offentlig sektor	89	86	85	85	86	85	84	84	84	83	82	82	82	82	-7	0
Samtliga tjänstemän	77	73	72	72	73	73	73	73	74	74	74	73	74	72	-4	*

* Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2017 avviker från årsgenomsnittet 2017.

** Relativt få anställda tjänstemän i byggbranschen och därmed litet urval motiverar att denna grupp inte redovisas separat.

Källa: Se tabell 18.1

Tabell 18.6C Facklig organisationsgrad för alla anställda per bransch och sektor 2006–2018

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Kv 1-3 2017	Kv 1-3 2018	2006– 2017	2017– 2018
Industri m.m.	82	79	79	79	78	78	79	78	77	77	77	76	77	75	-6	*
Byggverksamhet	79	75	71	71	70	68	67	67	67	65	65	64	64	63	-15	-1
Parti- och detaljhandel	63	60	57	57	58	57	58	59	58	58	60	59	59	58	-4	-1
Övrig privat service	67	63	60	61	61	61	61	61	61	61	61	60	60	59	-7	-1
därav hotell & restaurang	52	49	41	36	38	37	36	34	34	34	34	32	32	34	-20	+2
Summa privat service	66	62	59	60	60	60	61	61	61	60	61	60	60	59	-6	-1
Summa privat sektor	71	68	65	65	65	65	65	65	64	64	64	64	64	62	-7	-2
Offentlig sektor	88	86	84	84	84	83	83	83	82	81	80	79	79	79	-9	0
Samtliga anställda	77	73	71	71	71	70	70	70	70	69	69	69	69	67	-8	-2
Män	74	71	68	68	68	67	68	67	67	66	66	65	66	64	-9	-2
Kvinnor	80	76	74	74	75	73	73	73	73	73	72	72	72	71	-8	-1

* Utelämnas eftersom kvartal 1–3 2017 avviker från årsgenomsnittet 2017.

Källa: Se tabell 18.1

Vid en nedbrytning på olika branscher och socioekonomiska grupper framträder under senare år (tabell 18.6A–C) en splittrad bild med fallande facklig organisationsgrad hos vissa grupper och oförändrad eller stigande hos andra. Ett exempel är industrin inom vilken andelen fackligt anslutna arbetare mellan 2008 och 2018 *sjönk* med åtta procentenheter samtidigt som tjänstemännens fackanslutning *steg* med tre enheter.

Även inom de privata tjänstenäringarna går utvecklingen isär. Mellan 2008 och 2018 *sjönk* arbetarnas organisationsgrad med nio procentenheter medan tjänstemännens *steg* med fyra enheter. För perioden 2006–2018 i sin helhet sjönk den genomsnittliga fackanslutningen bland arbetarna i den privata tjänstesektorn med 17 procentenheter (från 66 till 49 procent) men sjönk med endast en enhet bland tjänstemännen (till 64 procent). Som en konsekvens är tjänstemännen i dag i högre utsträckning än arbetarna fackanslutna i denna sektor. Allra störst är arbetarnas fackliga tillbakagång inom hotell- och restaurangbranschen: 52 procent fackanslutna 2006, 36 procent 2010, 28 procent 2016 och 27 procent 2017. Enligt preliminära siffror för 2018 har en vändning uppåt ägt rum till 30 procent (24 procent om heltidsstuderande som arbetar deltid inkluderas; avser årsgenomsnitt 2017).

Bland tjänstemännen skiljer sig utvecklingen markant mellan offentlig och privat sektor. Andelen fackligt anslutna tjänstemän i offentlig tjänst sjönk mellan 2006 och 2016–2018 från 89 procent till 82 procent. Nedgången är dock blygsammare än bland offentliganställda arbetare: från 87 procent fackligt anslutna 2006 till 72 procent 2017 och 70 procent enligt preliminära siffror för 2018.

Om de preliminära siffrorna för 2018 står sig när årsgenomsnittet föreligger betyder det att tjänstemännens genomsnittliga organisationsgrad numera är tolv procentenheter högre än arbetarnas eller 72 respektive 60 procent.

18.4 Andelen fackligt anslutna ur ett internationellt perspektiv

Internationellt sett har Sverige, Finland och Danmark en mycket hög facklig organisationsgrad, cirka 65–70 procent (**tabell 18.7**). Gemensamt för dessa tre länder och Belgien är förekomsten av fackliga arbetslöshetskassor. Norge lämnade det så kallade Gentsystemet 1938 men har ändå en internationellt sett hög facklig anslutning. Både den norska och den belgiska organisationsgraden utmärks av stabilitet, vilket kontrasterar mot den nedgång som inträffat i Sverige, Finland och Danmark.

Den fackliga organisationsgradens nedgång på tolv procentenheter i Sverige 2000–2017 är stor även ur ett internationellt perspektiv. Av de 31 länderna i tabell 18.7 är tappet i *procentenheter* större endast i Slovenien, Tjeckien, Slovakien och Turkiet (med reservation för att flera länder saknar data för hela perioden). *Relativt sett* är den fackliga tillbakagången emellertid avsevärt större än i Sverige i sexton av länderna (minst 25-procentig nedgång). I Slovenien, Tjeckien, Slovakien, Litauen och Ungern är det fråga om en halverad eller drygt halverad andel fackligt anslutna. I Turkiet och Estland förlorade fackföreningarna sju av tio medlemmar mellan 2000 och 2015/2017. Även i Australien har fackföreningarna gjort mycket stora medlemsförluster. Däremot har organisationsgraden bara minskat marginellt i Italien. USA, Sydkorea och Frankrike kännetecknas av relativt stabil anslutningsgrad, men på en mycket låg nivå. Detsamma gäller Spanien på en något högre nivå. Bland de tre största ekonomierna i tabell 18.7 tillhör färre än var femte anställd en facklig organisation i Tyskland och Japan, i USA endast var nionde.

Tabell 18.7 Facklig organisationsgrad för anställda i 31 länder 2000–2017

	2000	2005	2006	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2000–senaste procentenheter*	2000–senaste procent**
Sverige	81	78	77	71	70	70	70	69	69	69	-12	-15
Finland	76	71	71	70	/69	69	67	66	65	–	-11	-14
Danmark	75	72	69	69	69	/69	68	/64	63	–	-12	-16
Belgien	56	54	55	54	55	55	54	54	54	–	-2	-4
Norge	53	53	/50	49	49	49	49	49	49	49	-4	-8
Italien	35	34	34	36	37	37	36	36	34	–	-1	-3
Irland	36	33	32	35	34	34	–	–	/27	–	-9	-25
Kanada	31	30	30	30	30	29	29	29	29	–	-2	-6
Österrike	37	33	31	28	27	27	28	27	27	–	-10	-27
Storbritannien	30	29	28	27	26	26	25	25	24	23	-7	-23
Grekland	25	24	24	–	–	22	–	–	19	–	-6	-24
Slovenien	42	37	31	25	22	21	21	20	–	–	-22	-52
Tyskland	25	22	21	19	18	18	18	18	17	–	-8	-32
Nederländerna	23	21	20	19	19	18	18	18	17	–	-6	-26
Portugal	22	21	21	19	18	–	17	16	–	–	-6	-27
Japan	21	19	18	19	18	18	18	17	17	17	-4	-19
Spanien	17	15	14	17	17	17	16	14	–	–	-3	-18
Schweiz	20	19	19	17	16	16	16	16	–	–	-4	-20
Australien	25	22	20	18	18	17	15	–	15	–	10	-40
Mexiko	17	16	16	14	14	14	13	13	13	13	-4	-24
Tjeckien	27	20	19	17	14	13	13	12	11	–	-16	-59
Slovakien	32	23	21	15	14	13	12	11	–	–	-21	-66
Lettland	20	–	17	15	13	13	13	13	–	–	-7	-35
Polen	18	18	16	–	13	13	12	–	–	–	-6	-33
USA	13	12	12	12	11	11	11	11	11	11	-2	-15
Ungern	20	17	17	–	12	–	10	9	9	–	-11	-55
Sydkorea	12	10	10	10	10	10	10	10	10	–	-2	-10
Litauen	17	–	11	10	9	8	8	8	7	–	-10	-59
Frankrike	8	8	8	8	8	8	8	8	–	–	0	0
Turkiet	29	–	–	11	–	6	7	8	8	9	-20	-69
Estland	15	10	–	8	7	6	5	5	–	–	-10	-67

* Förändring i procentenheter mellan 2000 och senast tillgängliga data.

** Förändring i procent.

Anmärkning : Snedstreck (/) markerar brott i serie.

Anmärkning 2: I regel per 31/12; Sverige avser årsmedeltal. Danmark inkluderar arbetslösa.

Anmärkning 3: Norge från och med 2006 utifrån ny beräkningsmetod som innebär att endast fullt betalade medlemmar inkluderas (tidigare ingick även yrkesaktiva som av olika orsaker betalar reducerad fackavgift). Förändringen medför att organisationsgraden sannolikt underskattas uppger Kristine Nergaard vid Fafo i Oslo.

Anmärkning 4: Grekland 2000 avser 2001. Lettland 2000 avser 2003. Ungern 2000 avser 2001 och 2006 avser 2005.

Litauen 2000 avser 2001. Turkiet 2000 avser 2001. Estland 2006 avser 2005.

Källor: Sverige 1990–: specialkörningar av AKU årsmedeltal anställda 16–64 år exklusive heltidsstuderande som deltidsarbetar vid sidan om studierna. Danmark 1990–2012 och 2015–2016: egna beräkningar utifrån uppgifter från Danmarks Statistik och danska LO. Danmark 2013–2014: Anders Kjellberg & Christian Lyhne Ibsen (2016) "Attacks on union organizing: Reversible and irreversible changes to the Ghent-systems in Sweden and Denmark", i Trine Pernille Larsen & Anna Ilsøe (red.) Den danske model set udefra - komparative perspektiver på dansk arbejdsmarkedsregulering. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, sid. 279–302. Se tabell 3 sid. 292 där det bör observeras att 2015 avser kvartal 4 2014 och 2014 kvartal 3 2013. http://portal.research.lu.se/portal/files/21682547/Kjellberg_og_Ibsen_2016_ur_Due_og_Madsen.pdf Finland (–2010): IDS (Income Distribution Survey) från Petri Böckerman, Labour Institute for Economic Research, Helsingfors (2011– se OECD.Stat nedan). Norge: beräkningar av Torgeir Aarvaag Stokke respektive Kristine Nergaard, Fafo Oslo. Se Kristine Nergaard (2016) Organisasjonsgrader, tariffavtale-dekning og arbeidskonflikter 2014. Fafo-notat 2016-07. Oslo: Fafo: <http://www.fafo.no/images/pub/2016/10231.pdf> Norge från 2006: Kristine Nergaard (2018) Organisasjonsgrader, tariffavtaledekning og arbeidskonflikter 2016/2017. Fafo-notat 2018-20. Oslo: Fafo, sid. 11. <https://www.fafo.no/images/pub/2018/10285.pdf> Storbritannien 2000–: Trade Union Membership 2017. Statistical Bulletin, London: Department for Business, Energy & Industrial Strategy May 2018, sid. 39. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/712543/TU_membership_bulletin.pdf Japan: Japan Institute for Labour Policy and Training (1990–: JILPT Statistical Information. Main Labor Economic Indicators (Tokyo, Japan), March 5 2018, sid. 35. <https://www.jil.go.jp/english/estatis/eshuyo/pdf/eshuyo201802.pdf> Sydkorea: 2000–: Korea Ministry of Employment and Labor återgivet i JILPT Statistical Information. Main Labor Economic Indicators (Tokyo, Japan), March 5 2018, sid. 35. USA: Union Members 2017, News Release January 19, 2018, samt tidigare års pressreleaser. Washington: Bureau of Labor Statistics. <https://www.bls.gov/news.release/pdf/union2.pdf> J. Visser, ICTWSS Data base. version 5.1. Amsterdam: Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies (AIAS), University of Amsterdam. September 2016:

Belgien (-2013), Italien (-2013), Irland (-2013), Kanada (-2012), Österrike (-2013), Grekland (-2013), Slovenien (-2013), Tyskland (-2013), Nederländerna (-2013), Portugal (-2012), Australien (-1993), Spanien (-2013), Schweiz (-2013), Mexiko (1990 = approximativt 1989), Tjeckien (-2013), Slovakien (-2013), Lettland (-2005), Polen (-2012), Ungern (-2007), Sydkorea (-1993, Litauen (-2012), Frankrike (-2013), Turkiet (-2009) och Estland (-2012). ICTWSS Data base: <http://uva-aias.net/en/ictwss> OECD.Stat (hämtat 2018-10-25): Finland (2011-), Belgien (2014-), Italien (2014-), Irland 2016, Kanada (2013-), Österrike (2014-), Slovenien (2014-), Tyskland (2014-), Nederländerna (2014-), Portugal (2014-), Australien (2000-), Spanien (2014-), Schweiz (2014-), Mexiko (2000-), Tjeckien (2014-), Slovakien (2014-), Lettland (2006-), Polen (2013-), Ungern (2008-), Litauen (2013-), Frankrike (2014-), Turkiet (2013-) och Estland (2013-). OECD Stat: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TUD> ILOSTAT (hämtat 2018-10-25): Grekland 2016. ILOSTAT: https://www.ilo.org/ilostat/faces/oracle/webcenter/portalapp/pagehierarchy/Page3.jspx?MBI_ID=9&_adf.ctrl-state=15b1ek80hb_57&_afLoop=846299965466210&_afWindowMode=0&_afWindowId=15b1ek80hb_54#.

Medlingsinstitutet

Swedish National Mediation Office

Box 1236

111 82 Stockholm

www.mi.se

tel 08- 545 292 40

e-post: info@mi.se

**Avtalsrörelsen
och lönebildningen 2018**
Medlingsinstitutets årsrapport

ISSN 1650-8823

